

३. आचार-धम्मस्य महत्तं

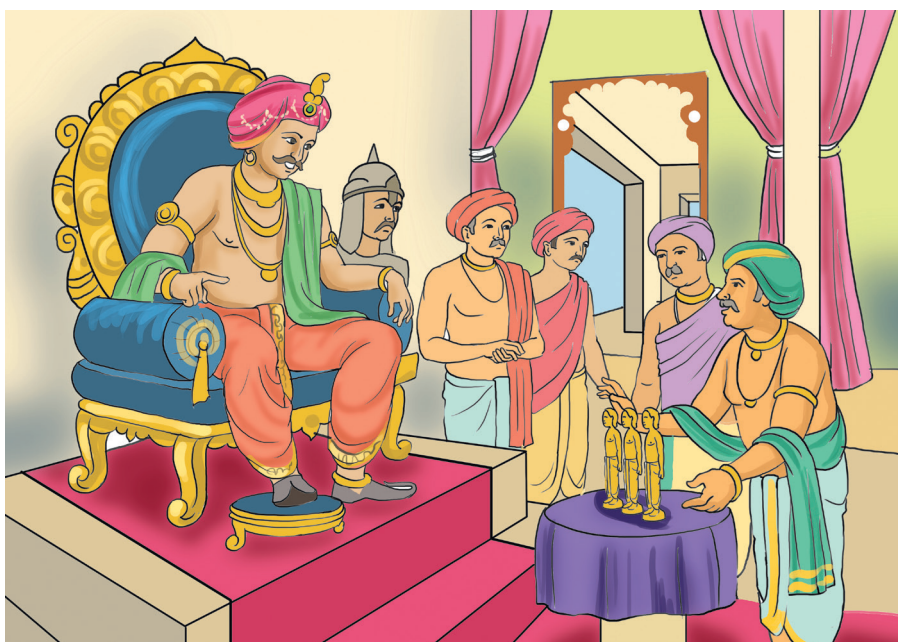
परंतु जे लोक आपल्यापेक्षा श्रेष्ठ व्यक्तीकडून धर्मोपदेश किंवा हितकर वचन ऐकून त्याचा प्रत्यक्ष आचरणात उपयोग करतात त्यांनाच जीवनामध्ये यश प्राप्त होते; परंतु जे लोक गुरुजनांच्या हितकर उपदेशाकडे दुर्लक्ष करतात. त्यांना जीवनात यश कसे प्राप्त होणार?

तसेच या पाठातील तीन पुतळ्यांच्या परीक्षणातून कालिदासाचे बौद्धिक श्रेष्ठत्वही स्पष्ट होते. विद्यार्थ्यांनीही कालिदासाप्रमाणे बद्धिचातुर्य प्राप्त करून आपले श्रेष्ठत्व स्पष्ट केले पाहिजे असेही या पाठातून स्पष्ट केले आहे.

सदर पाठ हा आचार्य विजय-कस्तूर-सूरींनी लिहिलेल्या 'पाइय-विण्णाण-कहा' भाग-१ मधून घेतलेला असून त्यातून आचरणाचे महत्त्व स्पष्ट केलेले आहे.

भोय-नरिंद-सहाए एगया को वि वइएसिओ आगओ। तया तीए सहाए कालिदासाइणो अणेगे विउसा संति। सो वइएसिओ नरिंदं पणमिऊण कहेइ, ‘भो नरिंदं! अणेग-विउस-वरं अलंकियं तव सहाए नच्चा पुत्तलिगा-तिग-मल्ल-करणत्थं तुम्ह समीवे हं आगओ म्हि।’ एवं

कहिऊण सो तं पुत्तलिया रन्नस्स करे अप्पिऊण कहेइ,
‘जइ सिरिमंताणं विउस-वरा एयासिं उइयं मुल्लं करिस्संति,
तया अन्न-नर-वर-सहासु मए लब्भा जे विजयंकित-लक्ख
चंदगा ते दायव्वा, अन्नहा अहं विजयंकिय-सुवण्ण-चंदगं
एगं गिण्हिस्सं।’

तओ रन्ना पुत्तलीओ मुल्ल-करणत्थं विउस-
हत्थेसु अप्पियाओ। को वि विउसो कहेइ, 'पुत्तलिगा-
गय-सुवण्णस्स परिक्खं निहसेण भो मणिगारा! तुम्हे कुणेह
परिक्खा।' तेण ताण पुत्तलिगा तुलाए आरोविऊण मुल्लं
अंकेह। तया सो वइसेओ ईसिं हसिऊण कहेइ, 'एरिस-
प्पयारेण मुल्ल-निरुवगा जयम्मि बहवे लोगा संति। एस्स
सच्चं मुल्लं जं सिया, तं नाउं भोय-नरिंदं-सभाए समागओ
म्हि।'

एवं सोच्चा पंडिया पुत्तलिगाओ करे गहिऊण सम्मं
निरुविति, किंतु पुत्तलिगा-तिगस्स रहस्सं नाउं न तीरंति।
तया कुद्धो नरिंदो वएइ, 'एयाए महईए परिसाए कोवि
एयासिं मुल्लं काउं ण समत्थो? धि, दिध तुम्हाणं।'

तयणंतरं सो राया कालिदासो पंडिओ बोल्लाविऊण
कहेइ- 'दिण-त्तएण-आवस्सं एयं मुल्लं कहेसु' त्ति।
कालिदासो तं पुत्तलिगा गहिऊण घरम्मि गओ। सो ताओ
पुणो पुणो निरिक्खेइ। तया तेण ताणं पुत्तलीणं कण्णेसु
छिद्दाइं पासेइ, पासित्ता तेसु छिद्देसु तणुगं सलागं
पक्खिक्खेइ। एवं सव्वाओ सलागा-पक्खिऊण निरुविय तासि
मुल्लं पि अंकेइ।

ति-दिण-अंते कालिदासो नरिंद-सहाए गंतूण ताणं
पुत्तलिगा निवस्स पुरओ कमेण ठवेइ। तेण नरिंदं वुत्तं, 'भो
नरिंद! एसा पढमाए पुत्तलिगाए मुल्लं एगं कवड्डियामेत्तं
अत्थि। बीआए एगं रुवगं मुल्लं। तइआए मुल्लं एगं
लक्ख-रुवगं अत्थि। तं पुत्तलिगाए मुल्लं सुणिऊण सव्वे
सहाजणा अच्छेरं जायं। तओ वइएसिएण कहियं - 'एएण
सच्चं मुल्लं कहेइ। अहं वि एयं चिय अणुमयं देमि।'

राइणा कालिदासो पुट्ठो, 'एआसिं पुत्तलिगा वण्ण
रूवाणं समाण-पमाणं अत्थि तओ वि कहं विसमं मुल्लं
कहियं' त्ति? कालिदासो कहेइ, 'भो नरिंद! एए पढम-
पुत्तलिगाए मुल्लं कवड्डिमेत्तं अत्थि। जओ इमीए कण्ण-
च्छिद्दे सलागा पक्खिविया, तओ सा सलागा बीअ-
कन्न-च्छिद्दाओ बाहिरं निगया।' तओ सा एवं उवएसेइ,
'जयम्मि धम्म-सोयारा ति-विहा-पयारा अत्थि। पढमो
सोयारो एरिसो होइ। जो अप्पहिय-कारग-वयणं सुणिऊण
अवर-कण्णाओ निस्सारेइ, न य तयणुसारेण पयट्टेइ।
सो सोयारो पढम पुत्तलिगा-सरिसो होइ। तेण तस्स किं
पि मुल्लं नत्थि। अओ मए पढम-सोयारा-सम-पढम-
पुत्तलियाए मुल्लं कवड्डिया-मेत्तं कहियं।'

बीअ-पुत्तलियाए कण्णे पक्खित्ता सलागा मुहेण
निगया। सा पुत्तलियाए एवं कहेइ, 'जयम्मि के वि सोयारा
एयारिसा हुंति। जे अप्प-हियगरं वयणं सुणंति, किंतु तं
वयणं अन्नं च उवएसंति, किंतु सयं न आयरन्ति। एरिसा
सोयारा बीय-पुत्तलिगा-सरिसा नायव्वा। तेण बीय-
पुत्तलिगाए मुल्लं मए रुवगं एगं कहियं।'

तइय-पुत्तलियाए कण्णे पक्खित्ता सलागा बाहिरं
न निगया, सा हियए ओइण्णा। सा एवं उवदेसइ, 'केवि
भव्व-जीवा इमं सरिच्छा हवंति। जे उ परलोग-हियगर-
वयणं उवउत्ता सम्मं सुणेइ, धम्म-कज्जेसु जह-सत्तिं
पवट्टंते। एरिसा सोयारा तइय-पुत्तलिगाए मुल्लं लक्ख-
रुवगं त्ति जाणावियं।'

एवं पयारं कालिदासस्स वयणं सोच्चा भोय-राया
अन्ने वि य पंडिया संतुट्ठा। सो वइएसिओ तं चंदग-लक्खं
नरिंदगओ ठवेइ। राया तं सव्व-धणं कालिदासस्स अप्पेइ।

शब्दार्थ

वइएसिय (वैदेशिक) - परदेशी व्यक्ती

विउस - विद्वान

नच्चा - जाणून

नाउं - जाणण्यासाठी

पुत्तलिगा - पुतळी

उइय - योग्य (उचित)

ईसिं - थोडेसे, किंचित

अंकेह - निश्चित केले

सिया - असलेले

सोच्चा - ऐकून

वुत्तं - बोलले, म्हटले

अवर - दुसऱ्या

पराइय (पराजित) - पराभूत

पवट्ट - प्रवृत्त होणे

निहस (निकष) - कसोटीचा दगड

अओ - म्हणून, त्यामुळे

नायव्वा - जाणावे

लक्खचंदग - चांदीचे एक लक्ष रुपये, चांदीचे पदक

निरूव - निरखून बघणे

सुहुमदिट्टी - बारकाईने पाहण्याची नजर

तणुगा (तनुका) - बारीक

सलागा (शलाका) - काडी, तार

पक्खिवेइ - टाकले, फेकले

कवड्डिया - कवडी

धम्मसोयारा - धर्म श्रोते

अप्पहियगर - स्वतःच्या फायद्याचे

ओइण्णा (अवतीर्णा) - उतरलेली

करे - हातात

वएइ - बोलणे

तीरंति - समर्थ, शक्य होते

त्तएण - तीन

पुरओ - पुढे

पुट्टो - विचारले

कृती

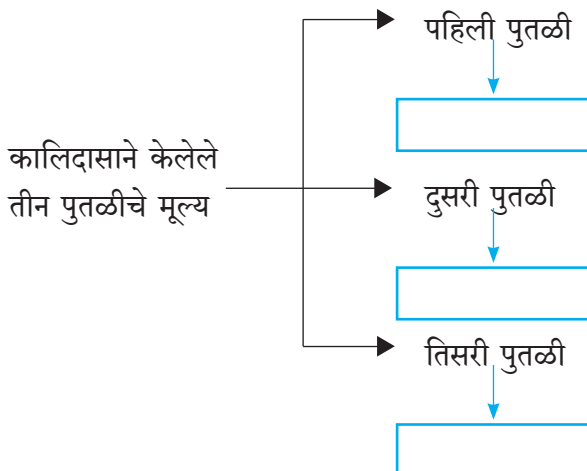
1. खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- कालिदासाने तीन पुतळ्यांचे मूल्य कसे ठरविले?
- या पाठातील तीन पुतळींवरून कोणते तीन प्रकारचे श्रोते सूचित केले आहेत?

2. कारणे लिहा.

- पहिल्या पुतळीचे मूल्य कवडीमूल्य आहे. कारण -
- भोजराजा क्रोधिष्ठ झाला. कारण -
- तिसऱ्या पुतळीचे मूल्य लक्ष रुपये आहे. कारण -

3. आकृती पूर्ण करा.

4. संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

- ‘एया महईए परिसाए कोवि एयासि मुल्लं काउं न समत्थो ? धिदिध तुम्हाणं।’
- ‘दिणत्तएण-आवस्सं एयं मुल्लं कहेसु।’
- ‘एएण सच्चं मुल्लं कहेइ।’
- ‘एआसि पुत्तलिगा वण्ण रूवाणं समान-पमाणं अत्थि तओ वि कहां विसमं मुल्लं कहियं त्ति?’

5. अर्धभागधी-प्राकृत भाषेत रूपांतर करा.

(i)	शलाका	-	
(ii)	सभा	-	
(iii)	सुवर्ण	-	
(iv)	लक्षचंद्रक	-	
(v)	उचित	-	
(vi)	श्रोता	-	

6. योग्य ते पर्याय शोधून वाक्ये पुन्हा लिहा.

- दिण-त्तएण-आवस्सं एयं मुल्लं -----।
(कहेसु / कहेह / कहेइ)

- (ii) एएण सच्चं मुल्लं -----।
(कहेइ / कहेसि / कहेमि)
- (iii) पंडिया पुत्तलिगाओ करे ----- सम्मं
निरुविति। (गहिऊण / गहिउं / गहिमि)
- (iv) कालीदासो तं पुत्तलिगा गहिऊण -----
गओ। (घरम्मि / घरसि / घरेइ)

7. पुढील समासांचा विग्रह करून नावे द्या.

- (i) पुत्तलिगामुल्लं
(ii) चंदगलकखं
(iii) जहसत्ति
(iv) भव्वजीवा

